

Asia Teostaso, selittävä piirustus, tekijäolettama

Hakija H:n käräjäoikeus

Annettu 8.6.1994

Tiivistelmä *Muurausalan oppikirjassa olleet selittävät piirustukset eivät yltäneet teostasoon. Oppikirjan tekijäksi ilmoitetulla oli tekijänoikeuslain 7 §:n tekijäolettaman perusteella oikeus ajaa tekijänoikeuden loukkausta koskevaa kannetta. Tekijäolettama oli kuitenkin mahdollista osoittaa vastatodistellulla vääräksi.*

SELOSTUS ASIASTA

H:n käräjäoikeus on 17.5.1994 päivätyllä kirjeellään pyytänyt tekijänoikeusneuvoston lausuntoa Helsingin käräjäoikeuden 4 osastolla vireillä olevassa tekijänoikeuden loukkausta ynnä muuta koskevassa asiassa S 93/10753, jossa kantajana on rakennusmestari A ja vastaajina Kustantajat B Oy, lehtori C ja lehtori D.

H:n käräjäoikeus pyytää lausuntoa seuraavista kysymyksistä:

- 1) Miten tekijänoikeuslain 7 §:n presumptiosäännöstä tekijällisyyden olettamasta tulisi tulkita tässä asiassa?
- 2) Ovatko A:n piirrokset kokonaisuutena tai osakokonaisuutena tekijänoikeudellisesti suojattuja joko kuvataiteen teoksina tai selittävinä piirustuksina? Jos ne ovat suojattuja osakokonaisuutena, niin mitkä ovat tällaisia osakokonaisuuksia ja miten osakokonaisuus liittyy sen yhteydessä esitettyyn tekstiin?
- 3) Ovatko käräjäoikeuden pöytäkirjassa olevat A:n piirustukset tekijänoikeuslain tarkoittamia suojattuja piirustuksia kokonaisuutena?
- 4) Ovatko A:n luomat käräjäoikeuden pöytäkirjassa olevat piirustukset suojattuja yksittäisinä piirustuksina?
- 5) Ovatko vastaajien C ja D piirrokset A:n piirrosten kopioita, muunnelmia vai itsenäisiä piirroksia?

6) Mitä vaikuttaa aihepiiri ja alalla samoista työvaiheista ja -välineistä sekä tarveaineista esitetyt samankaltaiset kuvat arvioitaessa piirustusten tekijänoikeudellista suojaa joko yksittäisinä piirustuksina, osana osakokonaisuutta tai osana kirjaa kokonaisuudessaan?

TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO

Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt lausuntopyynnön ja esittää lausuntonaan seuraavan.

Yleistä

Tekijänoikeuslain (404/61) 1 §:n mukaan sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on tekijänoikeus teokseen. Sanonta "luonut teoksen" osoittaa, että tuotteen on saadaksesen tekijänoikeussuojaa oltava henkisen luomistyön tulos eli sen tulee olla itsenäinen ja omaperäinen, jolloin se ylittää teostasoon. Teostason arvioimiseksi ei tekijänoikeuslaissa ole annettu tarkkoja sääntöjä, vaan ratkaisu riippuu viime kädessä harkinnasta kussakin yksittäistapauksessa.

Tekijänoikeussuojaa saa myös sellainen teoksen osa, joka ylittää teostasoon. Sen sijaan sellaisia teoksen osia, jotka eivät yllä teostasoon, saa tekijänoikeuden estämättä käyttää teosyhteydestään irrotettuna.

Tekijänoikeus ei suojaa periaatteita, ideoita tai tietoja sellaisenaan, vaan sitä ilmenemismuotoa, johon ne on saatettu. Teoksen tietoja ja ideoita saa siten vapaasti hyödyntää tekijänoikeuden estämättä, kunhan niitä käytetään itsenäisellä ja omaperäisellä tavalla.

Kirjallisina teoksina saavat suojaa sekä kaunokirjalliset että selittävät kirjalliset esitykset. Myös selittäviä piirustuksia pidetään kirjallisina teoksina. Lainvalmistelutöissä on todettu, että lainsuojan on oltava sama siitä riippumatta, onko jonkin asian esittämistä varten käytetty kirjallista vai kuvallista ilmaisumuotoa (komiteanmietintö 1953: 5, s. 46).

Selittävien piirustusten teostasovaatimus on varsin alhainen. Tavanomaiset piirustukset eivät kuitenkaan saa suojaa. Lainvalmistelutöissä todetaan selittävästä piirustuksista:

"Asian luonnosta johtuu, että myös nyt tarkoitettujen teosten tulee täyttää tiettyjä vaatimuksia itsenäisyyteen ja omaperäisyyteen nähden tullakseen osallisiksi tekijänoikeussuojasta. Edellytetään nimittäin, että teoksen täyttääkseen sanotun laatuvaatimuksen tulee olla valmistettu jonkinlaisia tieteellisiä menetelmiä käyttäen. Vaikkakaan sellai-

sella teoksella ei välttämättömästi tarvitsisi olla tieteellistä arvoa, kohtaisi se kuitenkin niiden yksinkertaisten tuotteiden, ennen muita tavallisten karttojen ja piirustusten, yläpuolelle, jotka ilman sellaisen rajan määrittämistä myös tulisivat osallisiksi ehdotetusta suojasta" (komiteanmietintö 1953:5, s. 47).

Oikeuskäytännöstä voidaan mainita esimerkkinä korkeimman oikeuden ratkaisu KKO 1988:4, jossa katsottiin, etteivät tavanomaiset rakennuspiirustukset saa tekijänoikeussuojaa. Tekijänoikeusneuvoston lausunnoissa 1991:8 ja 1994:2 katsottiin, etteivät konepiirustukset sellaisenaan saaneet suojaa selittävinä piirustuksina.

Tekijänoikeuslain 2 §:n mukaan tekijänoikeus tuottaa tietyin rajoituksin yksinomaisen oikeuden määrätä teoksesta valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla se yleisön saataviin muuttamattomana tai muutettuna. Teoksen kappaleiden valmistamista on muun muassa teoksen painaminen.

Tekijä voi siirtää lain 2 §:n mukaiset taloudelliset oikeutensa toiselle, myös juridiselle henkilölle. Tekijänoikeus syntyy aina teoksen luojalle eli fyysiselle henkilölle.

Tekijänoikeus koskee teoksen määrittämistä myös muutetussa muodossa. Lain 4 §:ssä on erikseen säädetty, että sillä, joka on muunnellut teosta, on tekijänoikeus teokseen tässä muodossa, mutta hänellä ei ole oikeutta määrätä siitä tavalla, joka loukkaa tekijänoikeutta alkuperäisteokseen. Muunnelman tekijän on saatava muunnelman tekemiseen alkuperäisteoksen oikeudenhaltijan suostumus.

Lain 4 §:n 2 momentissa on erikseen säädetty teoksen vapaasta muuttamisesta. Jos joku teosta vapaasti muuttaen on saanut aikaan uuden ja itsenäisen teoksen, ei hänen tekijänoikeutensa riipu tekijänoikeudesta alkuperäisteokseen. Teoksen vapaasta muuttamisesta on esimerkiksi alkuperäisen teoksen tietojen ja ideoiden hyödyntäminen itsenäisellä ja omaperäisellä tavalla. Tällaiseen hyödyntämiseen ei tarvita alkuperäisen teoksen oikeudenhaltijan suostumusta.

Tekijän lain 3 §:n mukaisia moraalisia oikeuksia ovat oikeus tulla hyvän tavan vaatimalla tavalla mainituksi tekijänä, kun teoksesta valmistetaan kappale tai teos kokonaan tai osittain saatetaan yleisön saataviin, sekä kieltä muuttaa teosta tekijän kirjallista tai taiteellista arvoa taikka omalaatuisuutta loukkaavalla tavalla tai saattaa teos yleisön saataviin tekijää sanotuin tavoin loukkaavassa muodossa tai yhteydessä. Tekijä voi vain rajoitetusti luopua moraalisisista oikeuksistaan.

Tekijänoikeuslain 7 §:ssä on tekijäolettama. Tekijänä pidetään, jollei näytetä toisin olevan, sitä, jonka nimi taikka yleisesti tunnettu salanimi tai nimimerkki yleiseen tapaan pannaan teoksen kappaleeseen tai ilmaistaan saatettaessa teos yleisön saataviin.

Tekijäolettamassa on sanamuotonsa mukaan kysymys olettamuksesta, joka vastatodistelulla voidaan osoittaa vääräksi. Tekijäksi lainkohdan mukaan oletettu voi kuitenkin esimerkiksi ajaa tekijänoikeuden loukkausta koskevaa kannetta. Jos olettaja näytetään vääräksi, oikea tekijä ei kuitenkaan tule sidotuksi niihin toimiin, joihin oletettu tekijä on tekijänoikeuden suhteen ryhtynyt. Säännös ei luo tekijäksi oletetulle kompetenssia teoksesta määräämiseen.

Vastaukset kysymyksiin

Selvyden vuoksi esitetyt kysymykset toistetaan:

1)Miten tekijänoikeuslain 7 §:n presumptiosäännöstä tekijällisyyden olettamasta tulisi tulkita esillä olevassa tapauksessa?

Esillä olevassa tapauksessa asianomistajan kirjan tekijäksi on ilmoitettu A. Tekijänoikeuslain 7 §:n mukaan häntä on pidettävä tekijänä, jollei vastatodistelulla muuta näytetä. Näin ollen A voi ajaa esillä olevassa tapauksessa tekijänoikeuden loukkausta koskevaa kannetta. Todistustaakka on sillä, joka haluaa kumota tekijäolettaman.

2)Ovatko A:n piirustukset kokonaisuutena tai osakokonaisuutena tekijänoikeudellisesti suojattuja joko kuvataiteen teoksina tai selittävinä piirustuksina? Jos ne ovat suojattuja osakokonaisuutena, niin mitkä ovat tällaisia osakokonaisuuksia ja miten osakokonaisuus liittyy sen yhteydessä esitettyyn tekstiin?

Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että A:n piirustukset ovat selittäviä piirustuksia. Kuvallista ilmaisumuotoa on käytetty tiettyjen muuraustöissä käytettävien työvälineiden, tarvikkeiden ja työvaiheiden selittämiseksi. Piirustukset ovat ilmenemismuodoltaan alalla yleisesti omaksutun tyylin mukaisia. Piirustusten sisältö määräytyy pitkälti alan edellyttämien teknisten vaatimusten mukaisesti. Saman asian kuvaamiseen ei ole olemassa kovin monta vaihtoehtoista tapaa pyrittäessä selkeään ja teknisesti oikeaan ilmaisutapaan. Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että piirustukset ovat kyseessä olevalla alalla niin tavanomaisia, etteivät ne yllä teostasoon.

Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että A:n kirja kokonaisuudessaan on selittävä kirjallinen esitys. Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että kirja kokonaisuudessaan ylittää teostasoon. Tekijänoikeussuojaa saavat myös sellaiset teoksen osat, jotka ovat itsenäisiä ja omaperäisiä. Tällaisten osien jäljentäminen joko muuttamattomana tai muutettuna edellyttää oikeudenhaltijan suostumusta. Sen sijaan yksittäisten piirustusten jäljentäminen ei edellytä oikeudenhaltijan suostumusta. Esillä olevassa asiassa ei ole jäljennetty kirjallisen teoksen osia sellaisenaan muuttamattomana tai muutettuna vaan ainoastaan yksittäisiä selittäviä piirustuksia.

3)Ovatko käräjäoikeuden pöytäkirjassa olevat A:n piirustukset tekijänoikeuslain tarkoittamia suojattuja piirustuksia kokonaisuutena?

Piirustukset eivät sellaisenaan muodosta teoksellista kokonaisuutta, vaan ne ovat osa kirjallista teosta. Yksittäisiä piirustuksia saa vapaasti käyttää. Sen sijaan piirustusten käyttäminen kirjallisen teoksen osan yhteydessä edellyttää oikeudenhaltijan suostumusta.

4)Ovatko A:n luomat käräjäoikeuden pöytäkirjassa olevat piirustukset suojattuja yksittäisinä piirustuksina?

Yksittäiset piirustukset eivät yllä teostasoon. Tekijänoikeusneuvosto viittaa tältä osin kysymykseen 2 annettuun vastaukseen.

5)Ovatko vastaajien C ja D piirustukset A:n piirrosten kopioita, muunnelmia vai itsenäisiä piirroksia?

Koska A:n piirustukset eivät yllä teostasoon, ei esitetyllä kysymyksellä ole tekijänoikeudellista merkitystä.

6)Mitä vaikuttaa aihepiiri ja alalla samoista työvaiheista ja -välineistä sekä tarveaineista esitetyt samankaltaiset kuvat arvioitaessa piirustusten tekijänoikeudellista suojaa joko yksittäisinä piirustuksina, osana osakokonaisuutta tai osana kirjaa kokonaisuudessaan?

Sama aihepiiri ja samojen työvaiheiden ja -välineiden sekä tarveaineiden kuvaaminen johtaa väistämättä tiettyihin samankaltaisuuksiin. Selittävien piirustusten ilmenemismuoto määräytyy pitkälti niistä ulkoisista seikoista, joita pyritään kuvaamaan, eikä niinkään tekijän luovasta työstä. Arvioitaessa kirjaa kokonaisuudessaan ovat mahdollisuudet selostaa samoja aiheita huomattavasti moninaisemmat. Tällöinkin saman aihepiirin käsittely johtaa usein tiettyihin samankaltaisuuksiin. Korkein oikeus on ratkaisussaan KKO 1964 II 59 todennut, että:

Sen jälkeen kun A oli julkaissut teräsbetonirakenteiden lujuusoppia käsittelevän oppikirjan, B oli samasta aiheesta julkaissut niin ikään oppikirjaksi tarkoitetun teoksen, joka sekä rakenteeltaan että sisällykseltään oli huomattavassa määrin samanlainen kuin A:n sanottu oppikirja. Kun näissä teoksissa havaittavien yhtäläisyyksien oli kuitenkin osoitettu johtuvan suurelta osalta siitä, että niin A kuin B:kin olivat sanottuja oppikirjoja laatiessaan pitäneet esikuvanaan eräitä ulkomaisia saman alan teoksia ja B:n oppikirjaa oli sen vuoksi pidettävä olennaisesti omaperäisenä teoksena eikä A:n oppikirjan muunnelmana, B:n ei katsottu loukanneen A:n tekijänoikeutta.

Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että esillä olevassa tapauksessa vastaajien kirja on uusi itsenäinen teos eikä asianomistajan kirjan muunnelma. Myöskään asianomistajan kirjallisen teoksen suojattuja osia ei ole kopioi-

tu vastaajien kirjaan, vaikka kirjoihin sisältyy samoja asioita käsitteleviä osia, joissa on tiettyjä yhteneväisyyksiä. Muurausalan oppikirjoissa ei kuitenkaan voida välttyä tietyiltä yhteneväisyyksiltä. (jaosto)